

פרקים יב-יט

פרקים יב-יט רובם עוסקים בפרטים גיאוגרפיים חשובים לצורך ידיעת נחלות השבטים ועניינים אחרים. אין כל אפשרות להעסיק בהם תלמידים צעירים, בפרט בחוץ לארץ. הישג גדול יהיה אם התלמידים בחו"ל ידעו את המקומות הנזכרים אגב המאורעות, כמו שצוין לעיל.

לשם התמצאות כללית בפרקים אלו יחולקו להלן פרקים אלו לחלקים, שמהם אפשר לבחור קטעים לעיון קל. לתלמידים מיוחדים יש להציע לעיין יותר.

על המחנך המדלג את הפרטים האלו לעיין להלן מה הם הקטעים שאין לדלג עליהם.

פרק יב א-כד. סיכום כללי של כיבוש הארץ, כולל הכיבוש שבימי משה. רשימת שלושים ואחד המלכים שהיו בארץ הקטנה. כולם התנגדו וכולם נפלו (אף כי לא כל עריהם נכבשו מיד ועוד נשארו שם הגויים זמן רב).

הכתוב בפרשה זו הוא שטר הקניין של הארץ, הוא הגבול שנתקדש ונתחייב בקיום המצוות התלויות בארץ ונקרא בגמרא בשם "קדושה ראשונה" של הארץ.

פרק יג.

ציווי על חלוקת הארץ

המחנך: שתי מצוות נצטוו ישראל בקשר לארץ: לכבוש אותה (במדבר לג, נב ועוד) ולחלקה לכל ישראל (במדבר כו, נג). שבע שנים נלחמו ישראל על הארץ. הארץ שקטה ממלחמה. העם לא היה רב. במפקד האחרון במדבר היו קצת יותר משש מאות אלף איש (במדבר כו, נא) יוצאי צבא יחד עם הנשים והילדים היו בודאי יותר משני מליון. בתום המלחמות היו בארץ הרבה פחות משלושה מליון. אנשים אלו לא רצו להתפזר על פני כל הארץ. ולכן ישבו כולם יחד מבלי לחלק את הארץ. אבל ה' ציוה את יהושע לחלק את הארץ לשבטים. ראו מה נאמר על יהושע בעת ההיא.

תלמיד: ויהושע זקן בא בימים (פסוק א).

המחנך: לפי החשבון שבספר הכרונולוגיה של התנאים הנקרא בשם "סדר עולם", היה יהושע אז קרוב לגיל תשעים (הוא מת בן 110 שנים, כדלהלן כד, כט. עמד בראש ישראל 18 שנים. בעת כניסת ישראל לארץ היה בן 82 שנה. בסוף המלחמה היה בן 89 שנה).

חלוקת הארץ שעליה נאמר בפרק זה נמשכה שבע שנים, נמצא כי בעת סיום החלוקה היה יהושע בן 96 שנים.

טו-כג. נחלת ראובן. יש כאן רשימת גבולות ושמות ערים, שלא כולם ידועים לנו היום. הכתוב בפרשה זו הוא שטר הקניין של הארץ.

כד-כה. נחלת גד.

כט-לא. נחלת חצי המנשה.

נחלת לוי

פעמיים נזכר בפרק זה (פסוק יד ופסוק לג) שלא ניתנה נחלה לשבט לוי, לא בצד המערבי ולא בצד המזרחי, שהיו בו שטחים ריקים רבים. שבט לוי שלא קיבל נחלה בארץ, נעשה על ידי כך תלוי בחסד ישראל וסמוך על שולחן אחרים. התרומות והמעשרות התחלקו על ידי כל אחד לפי ראות עיניו, מה שפגע בלויים שלא היו להם מכרים וידידים רבים. דבר זה עלול היה לעורר התנגדות בדורות הבאים ותביעה של בני לוי להחזיר להם את חלקם. על כן הודגש בכמה מקומות שהוראה זו מוחלטת היא. ה' הוא נחלת שבט לוי. אולם, כפי שנראה להלן פרק כא, ניתנו ללויים ערים רבות.

פרק יד.

א-ה. מודגשת כאן חלוקת הארץ מעבר לירדן מערבה על ידי גורל. חלוקת ארץ בגורל היא לכאורה דבר מתמיה, בפרט שהארץ שהתחלקה על ידי משה בעבר הירדן המזרחי חולקה שלא בגורל (ראה רמב"ן במדבר לב לג), אלא לפי הערכת ערך הארץ או הסכם הדדי. החלוקה בגורל היתה בציווי מפורש מה' וקבלתה היתה תלויה באמונה השלמה של בני ישראל שזה רצון ה' ורצונו הוא דבר נכון ביותר.

ו-טו. מיד לאחר זה נמסר על ערעור מסוים על החלוקה בגורל. כלב תובע נחלה מיוחדת כפי שהובטח לו על ידי משה. הוא גם מקבלה, כי היתה לו זכות להיות יוצא מן הכלל. לנאום של כלב שבפרק זה יש להקדיש תשומת לב מיוחדת. עליו אין לדלג. להלן שיחה על נושא פרק זה.

נאומו של כלב

המחנך: לא כולכם למדתם ספר במדבר לפני שהתחלתם ספר יהושע. אלה שלמדו בודאי זוכרים במה הצטיין כלב? בכל אופן נפתח ספר במדבר בפרשת שלח (יג ל).

תלמיד קורא: ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה...

המחנך: קרא גם פסוק ו.

תלמיד קורא: ויהושע וגו' וכלב בן יפנה מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם.

המחנך: כן, שם אנו רואים את כלב שרוי בצער מר מאד. באיזה מצב אנו רואים אותו כאן? קראו את הדברים שבפסוקים ו-יא.

תלמיד אחד: הוא מלא שמחה.

תלמיד שני: הוא מתגאה.

המחנך: שני הדברים נכונים. הוא מלא שמחה לראות שצדקה אמונתו כי בני ישראל יכבשו את הארץ. נכון שהוא מלא גאווה, גאווה כשרה וקדושה, עת שנזכר שהינו היחידי שיצא מתוך ההפיכה הגדולה של דור המדבר, שכולו מת בין החולות. הוא ניצח יחד עם אמת. ארבעים וחמש שנות טלטול עברו עליו ועדיין הוא בכל כוחו. גאווה כזו מותרת ותפארת היא. הלואי נזכה לגאווה מעין זו. ראו מה הוא מציע.

תלמיד: להילחם להשלמת כיבוש חברון. הוא רוצה להיפגש עם אותם הענקים, שהפחידו את המרגלים הראשונים, לגלות לעין כל את הטעות של אלו שהטילו ספק אם ה' ימסרם בידי ישראל.

המחנך: מה הם הביטויים המיוחדים בדבריו שעשו עליכם את הרושם הגדול ביותר?

תלמיד: עתה הנה החיה ה' אותי... עודני היום חזק כאשר ביום שלוח אותי... ככחי אז וככחי עתה...

המחנך: איזה מלים נשנות כאן, אף שנזכרו כבר לפני כן.

תלמיד: והארץ שקטה ממלחמה. כך נאמר גם בסוף פרק יא. למה נכתב פעמיים?

המחנך: כנזכר בפסוק יב צריך היה כלב להילחם לכיבוש חברון. מלחמה זו עלולה היתה להתלקח למלחמה כללית שיבואו גויים מסביב, מידידי הענקים בחברון להילחם וכן שרידי הגויים שלא נכנעו בהחלט ולא קיבלו עליהם שבע מצוות בני נח.

מאיך, כדוגמת כלב עלולים היו גם אחרים מן העם לבקש לגלות את כוחם ואמונתם ולהשלים את הכיבוש. אבל לא היה כן, לא מצד העמים בארץ ולא מצד ישראל, ששמחו בשקט שהשתרר בארץ.

פרק טו.

כל הפרק עוסק בנחלת יהודה. פעמיים נזכר פה ים המלח (פסוק ב, ה) מקום ידוע ומפורסם בכל העולם. כדאי לציין דבר זה גם אם עוברים על הפרק בעיון קל בלבד. ירושלים נזכרת

בפסוק ח, בהדגשה מיוחדת "היא ירושלים". כבר ידעו אז כי עיר זו קדושה, כי בה נמצא הר המוריה (וראה בשיעור על הקמת המשכן בשילה).

בפרק זה שוב נזכר כלב. בפרק יד הוא מופיע ככובש כיבוש פרטי את חברון. כאן בקשר לכיבוש דביר. כנזכר לעיל, עלול היה המאבק עם ענקי חברון לחדש את המלחמה. ואכן התפשטה המלחמה במידת מה לסביבת חברון והגיעה לדביר הסמוכה לה. כלב היה קצת במבוכה, כי לא היה מוכן עם צבא למלחמה זו. הוא מכניס גורם חדש, לכאורה, במלחמות ישראל - מתן פרס עבור הצטיינות במלחמה.

המצטיין הוא האיש שעתיד לרשת את מקומו של יהושע, אחד מחכמי ישראל הגדולים וממנהיגיו. כאן ניתן מקום למאורע פרטי בחיי משפחת כלב שגרם כי תינתן לבתו נחלה מיוחדת. בתו מתלוננת על נחלתה והוא ממלא רצונה. משום שבקשתה עלולה להיראות כדבר בלתי הגון שאינה שמחה בחלקה, נכתב שבכל זאת אין לערער על כך לדורות. (זו אף דוגמה לסיוע מיוחד לחתנים תלמידי חכמים).

פסוקים יא-סא מוסרים רשימה של הערים שנפלו בחלק יהודה. מספרם גדול. בכל אופן, מרשימה זו נראה כי הארץ היתה, לפני שכבושה בני ישראל וגם אחריה, שטח עירוני במידה מרובה. אם כי לא ברור מה היה גודל ערים אלו, לא יתכן שימנו כאן בתור ערים, מקומות קטנים ודלים. לעיל ח כה נאמר, כי כל אנשי העי היו שנים עשר אלף. על גבעון נאמר כי היתה גדולה מן העי, היינו בערך כמוה, אלא גדולה במקצת. מסתבר, כי מספר תושביה לא עלה על חמש עשרה אלף, אחרת אין טעם להשוות אותה לעי. על הערים האחרות לא נזכר דבר. כנראה לא היה חשוב לציין זאת, כי היו אלה מקומות קטנים בערך.

פרק טז.

ארץ בני יוסף ובעיקר נחלת אפרים.

פרק יז.

נחלת מנשה. יש כאן כמה פרטים מיוחדים בדבר בנות צלפחד, הנזכרים בספר במדבר (כז א-יא; לו א-יב).

בסוף הפרק יש עניין מיוחד, שכדאי ללמדו, גם מצד עצמו, בעיקר בגלל סמיכותו להקמת המשכן בשילה, שעליו נאמר רק פסוק אחד אשר נשכח בדרך כלל. (בחוץ לארץ, בכל אופן, קשה למצוא תלמיד היודע היכן כתוב על הקמת משכן שילה). יש לעשות משניהם עניין אחד, כדלהלן.